

ОБРАЗИ ГОЛОДУ, СИТОСТІ ТА СПРАГИ У ДЗЕРКАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Стаття 3

Колегаєва І. М.

доктор філологічних наук, професор,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
ORCID 0000–0002–5–73–2184

Дана публікація є завершальною, третьою статтею тематичного циклу *Образи годування/споживання їжі в дзеркалі англійської та української фразеології*. Вона присвячена проблемі образного осмислення і фразеологічного ословлювання процесів (включаючи причини і наслідки) СПОЖИВАННЯ їжі або напоїв. Розглянутий нами матеріал пропонує можливість етнокультурного порівняльного аналізу двох неспоріднених соціумів — україномовного і англомовного. Відштовхуючись від тези А. Маслоу про базовий рівень потреб у філогенетичному становленні людини як біологічної і соціальної істоти, а саме потреби у тамуванні голоду і спраги, розглянуто фразеологічні фонди обох мов, які сфокусовані на баченні саме цих потреб. Доведено, що фразеологічні одиниці (ФО) густаторної семантики вербалізують глибинну когнітивну модель АГЕНС ГОДУЄ ПАЦІЄНСА ЧИМОСЬ ЯКОСЬ і її дзеркальну другу половину ПАЦІЄНС СПОЖИВАЄ ЩОСЬ (ІЖУ/ПИТВО) ЯКОСЬ. Дана публікація висвітлює саме цю другу половину зазначеної когнітивної моделі. Метою даного дослідження було вивчення фразеологічного фонду як зустків культурної спадщини, відлитої в образно трансформовану форму ідіом, фразеологічних зрощень, прислів'їв, іноді максим, тобто приписів предків, що вони передали нащадкам стосовно правильного світосприйняття і успішного функціонування в оточуючому світі. Загальна вибірка кількісно розподіляється нерівномірно між двома мовами, англійська складова вдвічі менша за українську: 117 англійських ФО і 265 українських ФО. Семантичний компонент СПОЖИВАТИ вербалізується 13 дієсловами в англійській мові і 28 в українській, що свідчить про більшу чутливість українських мовців до смислових нюансів процесу споживання їжі і напоїв (надмірності чи недостатності, схвального чи критичного ставлення мовця до явища, що він номінує). Виявлено, що англомова вибірка більше орієнтована на відбиття загальнолюдських, філософських аспектів буття, водночас українська вибірка більш «побутоцентрична», стан голоду і спраги в україномовній виборці відбитий значно ширше і емоційніше, аніж у англомовній, переїдання є частим об'єктом глузування і критики українців, що ніяким чином не співпадає із домінуючим в сучасній західній культурі кодом політкоректності. Проаналізований матеріал засвідчив певну роль

вживання алкогольних напоїв в житті представників двох етносів, були виявлені як етноспецифічні, так і кроскультурні звичаї і традиції, зафіксовано наявність англомовних ФО стосовно вживання наркотиків, чого не спостерігається в україномовних ФО. На завершення підкреслимо, що густаторні фразеологізми будь-якої мови віддзеркалюють не тільки процеси і звичаї ГОДУВАННЯ / СПОЖИВАННЯ чогось їстівного, але значно ширший спектр людського існування: особистісні і соціальні стосунки, філософські трактування потреб і обмежень людини, моральні приписи і заборони. У фіналі повторимо думку Сократа, з якої ми починали цей цикл статей: «Треба їсти, щоб жити, а не жити, щоб їсти».

Ключові слова: густаторна ідіома, образ їжі, фразеологічні одиниці.

IMAGES OF HUNGER, SATIATION AND THIRST IN THE MIRROR OF ENGLISH AND UKRAINIAN PHRASEOLOGY

Article 3

Kolegaeva I. M.

doctor of philology, professor,
Odesa I. I. Mechnikov National University

This publication is the final, third article of the thematic cycle *Images of feeding/eating food in the mirror of English and Ukrainian phraseology*. It is devoted to the problem of figurative understanding and phraseological description of the processes (including causes and consequences) of CONSUMING food or drinks. The material considered by us offers the possibility of ethnocultural comparative analysis of two unrelated societies — Ukrainian-speaking and English-speaking ones. Based on A. Maslow's thesis about the basic level of needs in the phylogenetic development of a person as a biological and social being, namely the need to quench hunger and thirst, the phraseological funds of both languages, which are focused on seeing exactly these needs, are considered. It has been proven that phraseological units (PhU) of gustatory semantics verbalize the deep cognitive model AGENT FEEDS THE PATIENT SOMEHOW and its mirror second half PATIENT CONSUMES SOMETHING (FOOD/DRINK) SOMEHOW. This publication highlights exactly this second half of the specified cognitive model. **The purpose of this study** was to investigate the phraseological fund of a language as certain clots of cultural heritage, cast into a figuratively transformed patterns of idioms, phraseological units, proverbs, sometimes maxims, i.e. prescriptions of ancestors, which they passed on to their descendants regarding the correct worldview and successful functioning in the surrounding world. The total sample is quantitatively distributed unevenly between the two languages, the English component is twice as small as the Ukrainian one: 117 English PhUs and 265 Ukrainian PhU. The semantic component CONSUMPTION is verbalized by 13 verbs in English and 28 in Ukrainian, which indicates a greater sensitivity of Ukrainian speakers to the semantic nuances of the process of consuming food and drinks (them being excessive or insufficient, approved or critically regarded by the speaker who

nominate the phenomenon). It was found that the English-speaking sample is more focused on reflecting universal, philosophical aspects of life, while the Ukrainian sample is more “home-centric”, the state of hunger and thirst in the Ukrainian-speaking sample is reflected much more broadly and more emotionally than in the English-speaking sample, overeating is a frequent object of mockery and criticism of Ukrainians, which in no way coincides with the dominant code of political correctness in modern Western culture. The analyzed material testified to a certain role of alcoholic beverages in the lives of representatives of the two ethnic groups, both ethno-specific and cross-cultural customs and traditions were revealed, the presence of English-language PhUs regarding drug use was recorded, which is not observed in Ukrainian-speaking PhUs. In conclusion, let us emphasize that gustatory phraseology of any language reflects not only the processes and customs of FEEDING / CONSUMING something edible, but a much wider spectrum of human existence: personal and social relationships, philosophical interpretations of human needs and limitations, moral prescriptions and prohibitions. In the end, we will repeat the thought of Socrates, with which we started this series of articles: “One must eat to live, not live to eat.”

Key words: *gustatory idioms, image of food, phraseology.*

Вступ. Завершуємо цикл наукових публікацій стосовно фразеологічної картини світу англomовного і українomовного етносів (того її сегменту, що стосується базових фізіологічних потреб людини в угамуванні голоду і спраги). В попередніх двох статтях (Колегаєва 2021; 2022 (в)) ми стверджували, що відповідні вербальні складові — фразеологічні одиниці (ФО) густаторної семантики — різнобічно віддзеркалюють дві когнітивні моделі, що лежать в глибині відповідних мовних одиниць: ХТОСЬ ГОДУЄ ЧИМОСЬ (КОГОСЬ) і ХТОСЬ СПОЖИВАЄ ЩОСЬ (ЯКОСЬ). Стаття перша концентрувалась на компоненті ЧИМОСЬ і ЩОСЬ, тобто на образах продуктів, напоїв тощо, інакше кажучи на тому, **чим** саме АГЕНТ годував, напував ПАЦІЕНСА. Стаття друга висвітлювала початковий етап цього процесу — концентрувалась на образі ГОДУВАННЯ. Дана, третя в серії публікація присвячена проблемі образного осмислення і фразеологічного ословлювання процесів (включаючи причини і наслідки) СПОЖИВАННЯ їжі або напоїв.

Поняття *споживання* є парасольковим, загальним: воно об’єднує такі часткові стани і дії, як з одного боку, споживати їжу надлишково — *об’їдатися*, споживати питво надлишково — *обпиватися*, так і з іншого боку, споживати замало їжі — *голодувати*, споживати замало питва — *страждати від спраги*. Цією обставиною пояснюється ви-

бір назви статті *Образи голоду, ситості та спраги у дзеркалі англійської та української фразеології*. Звертаючись до словників англійської і української мов, пересвідчуємось в ідентичному тлумаченні базових понять:

Голод — гостре відчуття потреби в їжі, тривале недоїдання через відсутність їжі :: *hunger* — a feeling of discomfort or weakness caused by lack of food, coupled with the desire to eat; a severe lack of food.

Ситість — (стан людини), яка не відчуває голоду, добре вгодована, заможна :: *satiation* <---- *to sate* — satisfy a desire or an appetite to the full; supply smb with as much of smth as is desired.

Спрага — сильне бажання пити, жага, <---- *numi* — ковтати якусь рідину для гамування спраги; уживати спиртне, пиячити :: *thirst* — a feeling of needing to drink smth <---- *to drink* — take a liquid into the mouth and swallow; consume or be in the habit of consuming alcohol.

На тлі такої семантичної близькості висхідних понять (*голод, ситість, спрага* :: *hunger, satiation, thirst*) цікавим видається дослідження фразеологічного втілення відповідних смислових парцел у культурній спадщині двох неспоріднених етносів — українського і англійського. Фразеологія виступає певним дзеркалом етнокультури того чи того народу. Як пише В. Жайворонок: «етносимволіка слова, тісно переплітаючись з етносимволікою позначуваної ним реалії, стає основою підвалиною становлення особливих концептуальних мовних продуктів — етнокультурних концептів, або знаків етнокультури, які можуть бути предметом усебічного (як лінгвістичного, так і етнокультурного) опису» (Жайворонок, 2006: 3).

Матеріал і методи дослідження. Метою даного дослідження є вивчення фразеологічного фонду двох неспоріднених мов — української і англійської і знаходження співпадінь і розходжень в трактуванні базових людських потреб в їжі і питві двома різними етносами, адже відомо, що фразеологія — це згустки культурної спадщини, відлиті в образно трансформовану форму ідіом, фразеологічних зрощень, прислів’їв, іноді максим, тобто приписів предків, що вони передали нащадкам стосовно правильного світосприйняття і успішного функціонування в оточуючому світі. У своїй попередній публікації, де розглядалась піраміда Маслоу у дзеркалі англomовної картини світу, ми зосередились на ФО густаторної семантики і увиразнили фактор первісних *фізіологічних* потреб людської істоти в її становленні як *біологічної* і *соціальної* одиниці. При цьому виходили з постулату, що

крізь призму ситості/голоду людина переломлює безліч інших своїх потреб і бажань. (Колегаєва, 2022 (6): 332).

Матеріал дослідження становить загальна вибірка із 282 фразеологічних одиниць (ФО) *густаторної семантики*, виокремлених із фразеологічних словників англійської і української мов. Англійський прикметник *gustatory* дефінується таким чином: [concerned with tasting or the sense of taste] <— *taste* [the sensation of flavour perceived in the mouth and throat on contact with a substance; the faculty of perceiving taste]. В українському тлумачному словнику знаходимо таке визначення іменника *смак* [одне з п'яти зовнішніх чуттів, що виникає при подразненні слизової оболонки язика харчовими чи деякими нехарчовими речовинами]. Для загальної номінації досліджуваного феномену обираємо латинське запозичення *густаторний фразеологізм*.

Як відомо, смак є одним із п'яти чуттєвих модальностей: людина здатна *бачити, чути, смакувати, відчувати щось на дотик і на запах*. «Кожного разу в тілі людини щось відбувається...<зокрема> коли вона відчуває *смак*, щось відбувається у неї в *поті*... Тому ми можемо говорити про *тілесні відчуття*» (Wierzbicka, : 158). З плином часу тілесні відчуття можуть переосмислюватися для позначення іншого, не обов'язково тілесного досвіду.

Вибірку даного дослідження склали ФО, які або називають процес споживання їжі/питва, наприклад, *eat smb out of house and home* [eat a lot of smb's food]; у *три горла* [їсти, пити досхочу, дуже багато], або містять відповідні номінації густаторних за семантикою одиниць, позначаючи при цьому ті чи інші життєві ситуації, не пов'язані із їжею/питвом, наприклад, *have smb for breakfast* [defeat smb with contemptuous ease]; *випити гірку чашу до дна* [зазнати повною мірою багато страждань]. Загальна вибірка кількісно розподіляється нерівномірно між двома мовами, англійська складова вдвічі менша за українську: 117 англійських ФО і 265 українських ФО.

Методи дослідження традиційно представлені загальнонауковими методами дедуктивного спостереження, аналізу, класифікації і опису конкретного матеріалу; із застосуванням індуктивного методу було зроблено узагальнені висновки про особливості кожної із двох етноспецифічних картин світу. Спеціальні лінгвістичні методи прислужились при компонентному аналізі дефініційних статей тлумачних словників, лінгвокультурологія була востребувана при трактуванні спільних і диференційних смислових рис описуваного

матеріалу. Лінгвокогнітивістика допомогла виокремити і проаналізувати глибинні когнітивні моделі, на яких базуються образи, що втілені у фразеологічний фонд кожної мови. Наскрізно використовувався кількісний метод, що уможливило отримання об'єктивних даних про переваги кожного із етносів як у реальному житті, так і в його морально-настановному осмисленні. Пам'ятаючи про теперішній статус англійської мови як лінгва франка, зауважимо, що користуючись терміном Анни Вежбицької, ми досліджували так звану «англійську англійську мову» (Anglo English), тобто «традиційний базис англійської, яка є первинною мовою (the primary language) в США, Великій Британії, Ірландії, Канаді і Австралії» (Wierzbicka : 5).

Результати та обговорення. Як було заявлено вище, ми завершуємо вивчення фразеологічного фонду одиниць із густаторною семантикою у співставному лінгвокультурологічному ракурсі, пам'ятаючи, що «культура — це інформація, яка передається між окремими особами чи групами, де ця інформація протікає та призводить до відтворення та тривалої зміни рис поведінки» (Ramsey, 2013: 466).

До густаторних фразеологізмів відносяться такі одиниці, які в усталеній, нерідко образній мовній формі відбивають глибинну когнітивну модель АГЕНС ГОДУЄ ЧИМОСЬ ПАЦІЄНСА, або ПАЦІЄНС СПОЖИВАЄ ЩОСЬ ЇСТИВНЕ. В даній публікації концентруємо нашу увагу на фінальному етапі процесу ГОДУВАННЯ/СПОЖИВАННЯ. Тобто наразі розглядаємо фразеологічні одиниці, які образно вербалізують глибинну когнітивну модель ПАЦІЄНС (ХТОСЬ) СПОЖИВАЄ ЩОСЬ (ЯКОСЬ). Логічно в зв'язку із цим почати аналіз із номінацій стрижневого компонента в ословленні цієї моделі — СПОЖИВАЄ.

Англійська вибірка пропонує не дуже велику групу слів такої тематики. Відповідні ФО містять номінативні одиниці (НО), загальною кількістю 13 дієслів: *chew, bite, dine, drink, eat, be fed up, have, smoke, suck, sup, swallow, take, taste*. Функціонування цих дієслів варіює від дуже наближених до своєї первинної (їстівної) семантики до повністю образно трансформованого значення. Порівняймо: *eat like a horse* [eat heartily and greedily] :: *eat dirt* [suffer insult or humiliation]; *bite off more than one can chew* [take on a commitment you cannot fulfill] :: *bite the big one* [die].

Відповідна тематична група українських дієслів є більш чисельною, обіймаючи 28 НО: *вкинути в рот, (не) брати до рота, відчувати*

нюхом, гризти, давитись, їсти, в'їдатися, об'їдати, наїдати, переїдати, жувати, жерти, ковтати, кусати, куштувати, лизати, лузати (насіння), пити, поперхнутися, пробувати, проквасити (душу), солодити (душу), смоктати, ставати поперек горла, стояти клубком/комом у горлі, сьорбати. Ця вибірка, як і англомова, містить фразеологізми із НО-дієсловами, які варіюють від прямої «їстівної» семантики до образно трансформованої. Див., наприклад, *не ївши, не пивши* [голодний] :: *їсти біду* [жити в нужді, в неволі, терпіти нестатки], *їсти дружаки* [тремтіти від холоду, страху], *всі розуми поїсти* [стати дуже розумним]; *лизати губи* [бажати чогось приємного без можливості його мати] :: *лизати руки/чоботи/черевики* [підлабунюватись до когось, принижуючи власну гідність].

Як показує наведений перелік, українська фразеологія більш розгалужена у найменуванні процесів споживання їжі і напоїв. Українських дієслів цієї тематичної групи вдвічі більше ніж англійських. Кількісна перевага і різнобарв'я відповідної української групи спричинені, зокрема, суто семантичними факторами. Англомовні опорні дієслова значною мірою є семантично простішими, позбавленими деталізуючих, кваліфікативних сем, які своєю чергою широко представлені в українських дієсловах. Маємо на увазі наступне, наприклад, дієслово *eat* [take into the body by the mouth for digestion] функціонує у 13 ФО англійської мови. Українське дієслово *їсти* [споживати їжу] функціонує у 32 фразеологізмах, на додачу до них наша вибірка містить ФО із наступними идеографічними синонімами до слова *їсти*: *об'їдати* [переїдати, переповнювати шлунок їжею], *наїдати* [з'їдати надміру їжі, набирати великий живіт, товсте обличчя], *переїдати* [наїдатися зверх міри, об'їдатися], *жерти* [їсти жадібно, багато чого], *в'їдатися* [глибоко проникати], *пробувати* [трохи з'їдати ч-н для визначення смаку, куштувати], *куштувати* [з'їдати трохи ч-н для проби], *проквасити (душу)* [з'їсти чогось кислого, гострого], *солодити (душу)* [тішити, задовольняти], *смоктати* [втягувати в рот рідку масу]. Як бачимо, українська фразеологія значно чутливіша до смислових відтінків номінованих ситуацій.

Ще однією тематичною групою, яка вартує детального розгляду, є група задіяних у досліджуваному матеріалі англійських та українських **соматизмів**, тобто слів, що позначають людське тіло і його частини. Кількісні показники цієї тематичної групи є такими: 18 англомовних НО, які функціонують у 32 фразеологізмах, і 27 українських НО, вжи-

тих у 96 ФО. Абсолютні цифри в даному випадку не надають вичерпної інформації. Звернімося до відносних кількісних показників. В англомовній вибірці частка ФО, що містять соматизми, становить 36 %, в україномовній — 27 %. Водночас середня частота вживання (Fa) соматизмів показує, що англійська мова більш варіативна у використанні соматизмів, аніж українська: пор.: Fa англійських соматизмів у складі ФО = 1,8, а Fa українських = 3,6. Інакше кажучи, українці вдвічі частіше вживають одні і ті самі соматизми в різних фраземах, аніж англійці.

Цікаво розглянути, назви яких саме частин людського тіла потрапляють у відповідні густаторні ФО. Очікуваним явищем в обох мовах є номінація травного тракту, але фіксуємо і інші частини людського тіла. Спільними для обох вибірок (української і англійської) виявились 11 соматизмів, це 40 % української вибірки соматизмів і 61 % англійської. Наведемо їх перелік із указанням кількості відповідних ФО, в яких вони фігурують: *губи/вуста* (9) — *lips* (1), *рот/пелька* (13) — *mouth* (6), *горло/гортань* (10) — *throat/gullet* (3), *зуби* (11) — *teeth* (1), *живіт/черево* (8) — *belly* (1), *кишки* (5) — *stomach* (8), *голова* (4) — *head/skull* (3), *кров* (1) — *blood* (1), *очі* (1) — *eyes* (1), *ребра* (2) — *ribs* (1), *серце* (2) — *heart* (1). Робимо висновок, що саме ці частини людського тіла в першу чергу потрапляли у когнітивний фокус мовців, коли вони вербалізували глибинну модель ХТОСЬ СПОЖИВАЄ ЩОСЬ ЯКОСЬ. При цьому звертаємо увагу на те, що вербалізувались як більш-менш прямі, «їстівні» ситуації, так і образно трансформовані. Пор.: *melt in the mouth* [be deliciously light or tender and need little or no chewing] :: *a nasty taste in the mouth* [a strong feeling of distress or disgust following an experience], а також *вкинати в рот* [з'їсти або випити щось] :: *унустити рака з рота* [бути ошуканим, одуреним облесливою похвалою]. Аналогічні процеси демонструють і інші ФО зі схожими соматизмами, наприклад, *sick to your stomach* [feeling nauseous] :: *an army marches on its stomach* [soldiers can only fight effectively if they have been well fed. The saying has been attributed to Napoleon]. Порівняймо із українськими ФО *вивертає всі кишки* [викликає нудоту] :: *вимотувати всі кишки* [дуже виснажуватись, знесилюватись].

Соматизми, що не належать до тематичної підгрупи «травний тракт», залучаються до густаторних ФО за контекстом і за суміжними лексемами, вжитими в цьому фразеологізмі: *have eyes bigger than your stomach* [have taken more food than you can eat]; *сором їсть очі* [дуже соромно], а також *taste blood* [achieve an early success that stimulates further

efforts]; *винити всю кров* [дуже виснажувати, знесилювати к-сь]; *eat your heart out* [suffer from excessive longing for smb or smth unattainable]; *серце їсти* [переживати, журитись, каратися, мучиться].

Серед ендемічних НО (тобто вжитих у густаторних ФО однієї мови і відсутніх у другій) фіксуємо 5 англійських НО, всі вони зареєстровані лише по 1 разу: *ass, chest, elbow, face, hand*, наприклад, *chew smb's ass* [reprimand smb severely], *bite the hand that feeds you* [deliberately hurt or offend a benefactor, act ungratefully]. Українська вибірка фіксує 13 ендемічних НО, при чому деякі із них вжиті кілька разів: *душа* (6), *язик* (4), *печінки* (3), двічі вжиті НО *ніс, пальці, спина, вуха* і по одному разу зустрічаємо НО *лікті, мозок, розум, нерви, ноги, хребет*. Див., наприклад, *закропити душу* [вгамувати голод/спрагу невеликою кількістю їжі/рідини], *проковтнути язика* [замовкнути], *в'їстися к-н в печінки* [набриднути, допекти к-сь], *аж за вухами лящить* [їсти швидко, з апетитом], *кусати лікті* [виявляти велику досаду, шкодуючи з якогось приводу, жалкувати].

Свого часу Світлана Швачко, розмірковуючи про триаду суб'єкт, об'єкт та процес пізнання, писала: «результати такого пізнання екстеріоризуються в якісно-кількісних оцінках параметризованих денотатів, що актуалізуються в аксіологічних ознаках “добре”, “погано”, “мало”, “багато» (Швачко, 2015: 184). Відштовхуючись від цієї тези, зауважимо наступне: ще однією площиною, в якій варто розглянути густаторні фразеологізми двох мов, є *кількісна градація* поняття СПОЖИВАТИ ЇЖУ, що полягає в основі ФО, від найменшого до найбільшого ступеню: *голодувати — недоїдати — їсти — об'їдатися*, те ж саме стосується споживання рідини: *потерпати від спраги — пити — напиватися*. Одразу уточнимо, що наразі не розглядаємо споживання алкогольних напоїв, оскільки про них мова йтиме окремо трохи згодом.

Загальна підвибірка фразеологізмів, які таким чи інакшим чином відбивають заявлені смислові нюанси, складає 74 ФО, або 66 % української вибірки і 142 ФО, або 54 % англійської. Розглянемо кожну мовну підвибірку детальніше, вони значною мірою відрізняються одна від одної як кількісно, так і семантично.

Англійські фразеологізми в переважній більшості випадків є індивідуальними до кількості спожитого, вони не висвітлюють «параметричну» (за Швачко) градацію «багато–мало спожитого продукту» взагалі, таких ФО налічується 61, або 82 % цієї підвибірки, в 10 ФО указується *велика* кількість їжі (14 %) і лише 3 ФО (4 %) указують

на *малу* кількість спожитого продукту. «Кількісно індивідуальна» семантика англійських фразеологізмів дає можливість сконцентрувати увагу на інших аспектах ситуації ХТОСЬ СПОЖИВАЄ ЩОСЬ ЯКОСЬ. Провідною характеристикою тут виступає загальнофілософське спрямування певної частини аналізованих ФО: див., наприклад, *there's no accounting for tastes* [it's impossible to explain why different people like different things, esp. those things, which the speaker considers unappealing], *man cannot live by bread alone* [people have spiritual as well as physical needs], *you can't have your cake and eat it* [you can't enjoy both of desirable but mutually exclusive alternatives].

В таких прислів'ях присутній і національний колорит у вигляді ендемічних назв блюд (про ендемічні блюда див. Колегаєва, 2021: 67, 75; 2022, (в): 47): *the proof of the pudding is in its eating* [the real value of smth can be judged only from practical experience and not from appearance or theory], прийом їжі між сніданком і обідом — ланч — з давніх давен був переважно феноменом англійського побуту, звідси ФО *there's no such thing as a free lunch* [you never get smth for nothing], слов'янський етнос цю тезу втілює у ФО *безплатний сир буває тільки в мишоловці*; узагальнююча думка *що одному добре, то іншому смерть* в англійській версії звучить конкретніше: *what's meat for one, is poison for another*.

В аналізованій підгрупі звертає на себе увагу кластер англійських ідіом, що уточнюють місце знаходження людських емоцій в тілі людини, і всі вони «прив'язані» до травного тракту: *have butterflies in your stomach* [have a queasy feeling because you are nervous], *down in the mouth* [unhappy or dejected], *fire in your belly* [a powerful sense of ambition or determination], *the pit in your stomach* [an ill-defined region of the lower abdomen seen as the seat of strong feelings]. Подібних відповідників в українській вибірці ми не зафіксували.

Окремі фразеологічні одиниці містять цікаву лінгвокультурологічну інформацію, яка експлікується в їхніх дефініціях: *bite the bullet* [face up to doing smth difficult or unpleasant, stoically avoid showing fear or distress]. Словник пояснює походження цього виразу: до винаходу анестезії пораненому вояку, якому проводили хірургічну операцію, давали кулю, яку він мусив затиснути зубами, щоб не кричати від болю. Інша фразема із лінгвостилістичним компонентом свого значення — це *eat crow* [be humiliated by your defeats or mistakes], дефініція містить уточнення [in the USA *boiled crow* has been a metaphor for smth extremely disagreeable since the late 19th century]. Загальнокультурологічною

турна інформація супроводжує дефініцію ФО *turn to ashes in the mouth* [become bitterly disappointing or worthless. This phrase alludes to the Dead Sea fruit, a legendary fruit which looked appetizing but turned to smoke and ashes when smb tried to eat it. The fruit are described in in the *Travels* attributed to the 14th-century writer John de Mandeville].

Англомовна тематична підгрупа *об'їдатися*, тобто споживати надмірну кількість їжі, налічує 10 ФО, загалом із негативною оцінкою: *make a pig of yourself* [overeat], *eat like a horse* [eat heartily and greedily], *want your bread buttered on both sides* [want more than is practicable or than is reasonable to expect]. Словник згадує також одну біблійно алюзивну фразу *a Benjamine's portion* [the largest portion], пояснюючи, що йдеться про Бенджемена, найменшого сина єврейського патріарха Іакова. Його старший син Джозеф загубився ще в дитинстві і з часом став дуже впливовою людиною в Єгипті. Всі сини Іакова, подорожуючи Єгиптом, потрапили на прийом до Джозефа, не впізнавши його. Але він дуже привітно зустрів їх і, пригощаючи під час трапези, найбільшу порцію їжі запропонував наймолодшому із братів [and he took and sent messes (servings of food) unto them, but Benjamen's mess (portion) was five times so much as any of their's]. Як бачимо, частування їжею з давніх давен було проявом приязні до людини.

Мала, недостатня кількість споживаної їжі дуже рідко потрапляє у фокус фразеологічної картини світу англосаксів, можливо тут грає роль пуританське світобачення, притаманне представникам цього етносу, зокрема їх стійкість до труднощів зовнішнього світу, стриманість, знамените правило *stiff upper lip*, яке предписувало незворушність у прояві емоцій. Наведемо зауваження О. Матузкової стосовно гіперконцепту АНГЛІЙСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ, який «є одиницею лінгвокультурного простору і має широке поле вербальних репрезентантів» (Матузкова, 2015: 93). Відповідна підгрупа, будучи найменшою у виборці, і є одним із подібних репрезентантів, вона нараховує лише 3 ФО: *on an empty stomach* [without having eaten beforehand], *take smth with a grain of salt* [believe only part of smth]. Цікаво обігрується розмір споживаного продукту у ФО *a bite at the cherry*. Вишня є такою маленькою, що вкусити її двічі неможливо, тому [if you take two attempts to do some quite small task, this is taking *two bites at the same cherry*].

Звернімося до *української підгрупи* ФО, в яких висвітлюється семантичний вузол *кількість спожитого продукту*. Нагадаємо, таких ФО українська підвибірка пропонує більш ніж вдвічі більше, ніж

англійська (150 :: 74 ФО). Внутрішня параметризація по семантичному показнику також відрізняється від англійської підвибірки, вона більш рівномірна у кількісному аспекті, а також демонструє інакші тематичні пріоритети.

На відміну від англійської підгрупи українські густаторні ФО, які вказують на недостатню кількість спожитого, посідають чільне місце в переліку. Про це свідчить наступне: українських ідіом, в яких актуалізується тема *голодувати/недоїдати/страждати від спраги*, налічується 62 одиниці, або 41 % підвибірки (пор.: 4 % англійських ідіом і 41 % українських).

Тема *їсти/пити* (в нормальних обсягах) висвітлюється у 52 українських ФО, або 35 %. Нагадаймо, що англійська підвибірка на 82 % складалася із ФО подібної тематики.

Тема *їсти/пити надмірно/жадібно* реалізується у 36 українських ФО, або 24 % підвибірки, аналогічна тема в англійській частині дорівнювала 14 %.

Розгляньмо першу із перелічених українських тематичних груп — *голодувати/недоїдати/страждати від спраги*. По-перше, привертає увагу схильність українських мовців до емоційного перебільшення, що проявляє себе у активному використанні стилістичного прийому *гіперболізація / мейозис*. Див., наприклад: дуже голодний скаже, що він би *вола з'їв*, про мляву, неенергійну людину скажуть, що вона *наче три дні не їла*. Мейозис зустрічається частіше: якщо комусь дісталось чогось надзвичайно мало, то це прирівнюється до нереальної ситуації *як шилом юшки вхопив* або *дулю з'їв*. Той, хто нічого не їв, скаржиться, що *в роті і макової краплини не мав*, якщо з'їв надзвичайно мало, то скаже, що то було *на один зуб* або *зовсім не було чого і на зуб покласти*. Метафоричне перебільшення нестачі їжі утілене у фразеологізмах *як горобець в роті не наслідив; покласти зуби на мисник*.

Якщо людину нічим не пригостили, про неї скажуть, що вона поживилась *як Сірко паскою*, адже відоме шанобливе ставлення українців до пасок, які старанно випікаються хазяйкама, а потім освячуються в церкві на Великдень, і в жодному разі їх не дають собакам. Енциклопедія Вікіпедія пояснює: слово *паска*, здавна використовують для назви хліба в Україні, який виготовляють проти Свята воскресіння Христового, що називається українською мовою *Великдень*. Раніше вважалося, що їсти паску до освячення — гріх. Навіть господиня, що готувала паску, ніколи її не куштувала.

В середньому кожна шоста ідіома тематики *замало їжі* забарвлена подібною емоційною надмірністю.

Доволі очікуваним є склад **соматизмів**, що їх згадують у таких фразеологізмах: *живіт* (5 ФО), *ребра/хребет*, *кишки*, *зуби* (по 3 ФО): див., наприклад, *хребет чухати через живіт*, *вовк кишки догризає*, *дзвонити зубами*, *показувати свої ребра*. В переліку **продуктів/напоїв**, яких дісталось пацієнту замало, згадуються як те, що реально можна спожити, так і нереальні наїдки. Пор.: *юшка*, *квас*, *вода* (*перебиватись з юшки на квас/воду*), *каша* (*мало каші з'їв*), *кисіль* (*за сім верст киселю їсти*), *сухий/тяжкий хліб* (*їсти сухий, тяжкий хліб*) VS *черв'як* (*заморити черв'яка*), *біда* (*бїду їсти*), *облизні* (*їсти облизні*), *дуля* (*дулю з'їсти*).

Вочевидь проблема недоїдання була у фокусі уваги українського етносу з давніх давен, про що з одного боку свідчить найбільша за частотністю представленість відповідної групи густаторних фразеологізмів української мови, а з другого боку — схильність до емоційного перебільшення, що відображено у великій кількості гіперболічних/мейозисних ФО такої семантики.

Протилежна за семантикою тематична підгрупа містить ідіоми, що висвітлюють ситуацію *їсти/пити надмірно/жадібно*. Таких українських ідіом налічуємо 36 одиниць, або 24 % підвибірки, яка доволі рівномірно розподілена за мікротемами *дуже товста людина*; *чогось дуже багато*; *їсти/пити жадібно*, *надмірно*. Доволі несподіваним виявилось критично-насмішкувате ставлення до людини із великою масою тіла: *запливти жиром*; *розпливатися від жиру*; *казитися з жиру*; *як не лусне*; *аж шкура репає*; *набивати пельку/кендюх/череву*. Годі і згадувати про *код політкоректності*, що панує у сучасній західній культурі, згідно якому подібні назви людей з надмірною вагою є абсолютно неприпустимими. Але факти лінгвокультурного коду, зафіксовані у картині світу, зокрема фразеологічній КС, є незаперечними свідцтвами світобачення етносу на певному етапі його становлення. Зайва вага визнавалась вадою людини не тільки зовнішньою, але і внутрішньою: *обрости жиром* [стати інертним, байдужим]; *казитися з жиру* [дурити з розкошів], ставлення до такою людини часто було зневажливим: *пелька* [(зневажл.) рот], *кендюх* [начинений м'ясом і приготований як страва шлунок тварини —> вайлувата людина], *череву* [(вульг.) пузо].

Гіперболізм також притаманний фразеологізмам тематичної групи *їсти/пити надмірно*: наприклад *їсти/пити у три горла* — дуже бага-

то; *не лізе у горло* — у когось чогось дуже багато; щось таке смачне, що *можна язика* проковтнути; надмірна кількість якоїсь їжі є такою, що *й собаки не їдять*. Спостерігаємо цікаве семантичне явище трактування ложки як міри об'єму. Раніше ми стверджували, що фразеологізми *втопити в ложці води*, а також *ложка дьогтю у діжці з медом* актуалізували надзвичайно малий об'єм речовини, що вміщується у ложку (Колегаєва, 2022 (в): 45). Тепер ми констатуємо протилежне явище — ложка виявляється значною мірою об'єму: наприклад, чогось у людини виявляється стільки, що *і ложкою не поїсти* [дуже багато], а широко відомий фразеологізм *як мед*, *то й ложкою* словник пояснює таким чином: [*надмірне* прагнення до чогось; *занадто*]. Тобто спостерігаємо феномен енантіосемії на рівні кваліфікативних, оцінних семіменника *ложка*.

Їсти багато і жадібно загалом оцінюється іронічно несхвально. Людина, яка так поводить, отримує характеристику *як мартин до мила* — наїстися без почуття міри, більше, ніж треба. Той, хто їсть жадібно, дуже швидко і енергійно *наче за себе кидає*, якщо людина припала до їжі занадто жадібно, про неї скажуть: *як муха до меду*. Той, хто зловживає чиеюсь гостинністю, з'ївши забагато хазяйських харчів, буде затаврований як гість, що *об'їв вуха*.

Ганна Приходько, аналізуючи концепт оцінки, зауважує, що в ньому закладена «аксіологічна шкала цінностей, що має два полюси оцінки — позитивний і негативний, і так званий екватор нейтральності. Концепт оцінки виступає як фільтр фіксації дійсності» (Приходько, 2015: 135).

Як показує аналіз тематичних груп *споживати замало їжі* VS *споживати забагато їжі* є «чутливою» семантичною зоною для етнокультурної картини світу українців. Мовці реєструють свої враження і оцінки відповідних феноменів у численних фразеологізмах.

Фразеологічні одиниці із нульовою семантичною кваліфікацією стосовно кількості спожитого продукту (його *нестачі* чи *надмірності*) посідають серединну позицію у частотному переліку аналізованої тематичної підгрупи: 52 ФО (35 %) називають ситуацію, коли споживається нормальна/звична кількість продуктів харчування або напоїв. Аналогічна за семантикою підгрупа в англійській фразеології посідала провідну позицію (82 %) і переважно стосувалась загальнолюдських цінностей і приписів правильної поведінки членів етносу. Українська підвибірка відрізняється і кількісно, і якісно. По-перше

її частка менша (пор. 35 % :: 82 %), але, по-друге, головна різниця полягає у тематичному спрямуванні.

Відповідні ідіоми віддзеркалюють, як саме бачить український етнос процес споживання їжі/напоїв у оцінному аспекті: що вітається як бажана модель поведінки, а що засуджується. В цій підгрупі теж не спостерігається те, що Г. Приходько визначає як *екватор нейтральності*. Доволі очікуваним є переважання *негативно оцінної забарвленості* (27 ФО), тобто фраземи відбивають неприємний досвід людини у тій чи тій ситуації. Наприклад, залицяльнику, який посватавшись до дівчини, отримав відмову, довелось *покуштувати печеного гарбуза, піти з гарбузом, скуштувати гарбузової каші*. Людина, яка зазнала багато страждань, — це та, що *сборнула лиха*, та, якій *дісталось перцю з квасом*. За якусь провину людині *дістанеться на горіхи/бублики*, вона буде покарана і *спробує кислиць*, можливо буде побита: *скуштує березової каші, віника, лозини, різок, нагаїв* (детальний аналіз неїстівних компонентів в українських густаторних фразеологізмах див. (Колегаєва, 2022 (а)). Нерозбірливе і нерозумне мовлення з точки зору слухача означає, що співрозмовник *блекоти об'ївся* і тепер *клоччя жує*. Якщо хтось страждає від докорів совісті, то йому *сором їсть очі*, якщо ж його сильно образили, то образа *кілком/клубком стоїть у нього в горлі*.

Позитивно оцінних фразеологізмів в цій підгрупі (нагадаємо, йдеться про ФО, які не експлікують кількість спожитого продукту) значно менше (10 ФО). Про людину, що забезпечена усім необхідним: їжею, одягом і житлом, говорять *і ситий і вкритий*, або що в такої людини *хіба лише пташиного молока немає*. Заможне життя традиційно позначається як *медові та молочні ріки; молочні ріки і масляні береги*. Образ масла згадується і в інших фраземах: *як по маслу* — легко, без перешкод, *як маслом по душі* — у великому задоволенні. Емблематична для України рослина соняшник здавна був постачальником насіння, яке полюбили лузати на дозвіллі. Звідти, мабуть, і фразеологізм зі значенням робити щось легко і просто — *як насіння лузати*. В цій же підгрупі фіксуємо і біблєїзм *хліб насущний*, який дефінується не як продукт щоденного харчування, а як щось найважливіше, найістотніше.

В підгрупі фразем, що не акцентують кількість спожитого, виділяємо невеликий кластер одиниць, що є оцінно нейтральними. Серед них зустрічаємо ФО узагальненого значення, наприклад, ідея того, що в житті всіляко буває із добробутом людини: *і з маком і з таким*. Бути на власному утриманні чи на утриманні іншої людини втілюється

ся у образ хліба — свого чи чужого: *на харчах/ на хлібах* — на чиемусь забезпеченні, *свій хліб* — власний заробіток, *шматок хліба* — засоби необхідні для проживання, *їсти хліб* — мати все необхідне для життя, *ділити хліб-сіль* — спільно харчуватись.

Про літнього чоловіка, який посивів, скажуть, що він *вмочив в молоко* (голову, вуса, бороду). Дитячий вік також експлікується густаторною ФО *на припічку кашу їсть*. Про того, хто не відмовився від запрошення на частування, скажуть, що він *не розминувся із ложкою*. А поїсти або випити щось позначається описовим зворотом *вкинута в рот*. Таких безоцінних ФО нараховуємо 13 одиниць.

Порівнюючи дані два кластери (ФО, що не експлікують кількість спожитого) в англійській і українській мовах, бачимо більш узагальнююче, філософське спрямування англомовних ФО і більш побутове, орієнтоване на повсякденне життя проблематику україномовних ФО.

Соціальне життя людської спільноти передбачає різнобічне функціонування її членів у повсякденному побуті, у святкових подіях, у ритуалах. Лінгвістична аксіологія, за твердженням Г. Приходько, «вивчає систему цінностей етносу і способи її репрезентації в мові і культурному континуумі» (Приходько, 2015: 134).

Кожна із аналізованих мовних вибірок густаторних фразеологізмів містить тематичну групу, що вербалізує когнітивну модель ХТОСЬ СПОЖИВАЄ АЛКОГОЛЬ ЯКОСЬ. За збігом обставин в обох вибірках ці тематичні групи ФО налічують однакову кількість конститuentів — по 47 ФО. Проте відносні показники, звичайно, є різними. Нагадаємо загальна вибірка дорівнює 265 ФО англійської мови і 117 ФО української. Таким чином англомовні 47 ФО складають лише 18 % вибірки, натомість 47 україномовних ФО цієї тематики дорівнюють 40 % усієї вибірки. Проаналізуємо ці тематичні групи в кожній із мов.

В *англомовній тематичній групі*, що ми зараз розглядаємо, звертає на себе увагу майже повне уникання дієслова *drink*, прикметника *drunk*. На всю вибірку їх зафіксовано 4 одиниці, до прикладу, *drink like a fish, rolling drunk*. Частіше за все процес вживання алкоголю подається описовим способом: *bend your elbow, crack a bottle, under the table* [drunk to the point of unconsciousness]. Цікавою є семантика наступного фразеологічного виразу, в якому позначається хода п'яного чоловіка *make a Virginia fence*, що відповідає українському виразу *кренделя ногами винусувати*, справа в тому, що той тип огорожі, який називається *Virginia fence*, робиться із перехрещених у зигзаги необроблених дошок.

Що стосується ступеня сп'яніння, то переважно відмічається за велика кількість випитого (11 ФО), яка призводить людину до втрати достойного вигляду і про неї кажуть, що вона втратила голову, лице: *off your face; out of your head; out of your skull*. Така людина схожа на кліща, що насмоктався крові *tight as a tick*, або на повне яйце *full as a goog* [very drunk, *goog* (slang) egg]. Помірний стан сп'яніння експлікують 8 ФО, серед яких *to wet your whistle, to tie one on*. Цікавим є вираз *hair of the dog* [a small quantity of alcohol taken as a remedy for a hangover], словник уточнює походження цієї ідіоми від виразу *the hair of the dog that bit you*, пояснюючи, що раніше люди вірили у цілющу силу шерсті скаженого собаки, який вкусив когось: треба було з'їсти жмут собачої шерсті і цим уберегтись від сказу.

Легке сп'яніння відбите у 5 ФО, в них згадується *один* зайвий келих спиртного: *one over the eight* [slightly drunk, a drinker can reasonably be expected to consume eight glasses of beer without becoming drunk], *have one too many, have a few*. Про зовсім непитушу людину скажуть *on the wagon*, мається на увазі *water wagon* [implication being that a person on the water wagon would eschew alcohol, being teetotal].

Особливий інтерес викликають ФО, що демонструють укоріненість певних традицій англосаксонського етносу. Раніше ми писали, що представники цього етносу (на відміну від українського) мали за давнину звичку приймати їжу, спілкуватись під час застілля поза межами приватної оселі — у пабі, кафе, ресторані. Те ж саме підтверджує і ФО *to prop up the bar* [spend a considerable time drinking in the pub], а також ФО, яка метафорично обігрує останню спробу виправити якусь провину, порівнюючи це із випивкою в останньому пабі, перед їх зачиненням на ніч *drinking in the last chance saloon*, яку словник дефінує так: [having been allowed one final opportunity to improve or get smth right].

Повністю погоджуємось із визначенням терміну *наївна картина світу*, що його пропонує А. Загнітко: «різновид концептуальної картини світу, результат практичного пізнання навколишнього світу з відповідними етнічними особливостями, що знаходять вияв насамперед у лексичному (словниковому) складі мови» (Загнітко, 2020: 280). Результати такого практичного пізнання прослідковуємо у досліджуваному фрагменті англосаксонської фразеології. Зокрема мореплавство з давних давен було частиною британської культури, сліди цього знаходимо і у нашому матеріалі.

Прийняття алкоголю зранку заборонялось, час, коли вже можна було випити алкоголь, маркувався положенням сонця відносно щоглової рейки, на якій кріпився парус: *the sun is over the yardarm* [(originally a nautical expression) it is the time of the day when it is permissible to drink alcohol. The time of the day referred to is noon]. З практики мореплавства походить і вираз *two/three sheets in the wind* [drunk], словник роз'яснює, що йдеться про кінці парусу, які мають бути закріплені [if they are hanging loose in the wind, the vessel is out of control].

Із практики сьогодення прийшов евфемізм *tired and emotional* [drunk], таким виразом користуються сучасні газети в своїх колонках про світське життя, оскільки остерігаються юридичних позовів із звинуваченням у наклепі, якщо вони назвуть стан осіб, про які йдеться у матеріалі, відповідним прикметником [the word *drunk* would lay the publication open to a libel charge].

Певні культурологічні особливості прийому алкогольних напоїв виявляються спільними для англосаксонського і українського етносів: *one for the road* [a final drink before leaving for home], такий звичай є і у українців — *на коня*. Народження дитини прийнято святкувати із вживанням алкогольних напоїв як у англійців, так і українців: *wet the baby's head* [celebrate a baby's birth with a drink]. Така ж подія у українців також супроводжується святкуванням після хрестин, на яких дитину огортають спеціальною тканиною — повивачем. Свято позначається як *полоскати повивач* [пити спиртне після хрестин].

Унікальним для англосаксонської тематичної групи, що розглядається, є кластер ідіом, в яких експлікується вживання наркотиків (6 ФО). Як правило йдеться про вживання алкоголю або наркотиків: *out of your box* [intoxicated with alcohol or drugs]; *off your face* [very drunk or under the influence of illegal drugs] *give it large* [go out and enjoy yourself with drink or drugs]; *high as a kite* [intoxicated with drugs or alcohol], *slip smb a Mickey Finn* [give smb a drugged drink]. Повна відсутність ідіом подібної семантики в україномовній виборці свідчить про менш укорінену практику вживання таких речовин в українському етносі. Звичайно, йдеться про загальнономовний словник фразеологізмів, передбачаємо, що спеціальні сленгові словники покажуть інакшу картину.

Як вже зазначалось вище, підвибірка *українських фразеологізмів*, що стосуються алкогольної тематики, складає 47 ФО, або 18 % всієї вибірки. Найбільша її складова — це фразеологізми, що позначають сильний ступінь сп'яніння, пияцтво. Тут фіксуємо гіперболічне пере-

вищення в описі людської поведінки: *в горілці киснути, полоскатися у вині, заливати очі горілкою, допитися до блакитного змія*. Фразеологічні одиниці описують і можливі причини такої поведінки: *затопити горе / біду / розум в чарці* [тамувати важкі почуття, притупляти свідомість, надмірно вживаючи алкогольні напої]. Згадуються і можливі наслідки такого способу життя: *пропустити кризь горло* [витратити гроші, майно на алкоголь]. Надмірна кількість спожитого напою відбивається у семантиці фразеологічних виразів *пити без просипу; пити на всю губу; до самісіньких риз; перебрати через край*. Окрему мікрогрупу складають ФО, що описують людину у стані алкогольного сп'яніння: у неї *в голові джмелі гудуть*, вона *плете кренделі ногами*. Характеризуючи таку людину, скажуть, що то *ні рак ні жаба*, що вона *п'яна як чип* (*чип* — це конусоподібна дерев'яна пробка, якою закупорюють отвір у бочці).

Окремі ФО вельми поблажливо характеризують стан легкого сп'яніння: *під хмільком; під градусом; під чаркою*. Чоловіки, які випили невелику кількість спиртного, *перехилили по чарці, промочили горло, сірка смикнули*. Якщо ж зустріч обійшлась без алкоголю, то вона *пройшла на суху*.

Обрядові події у слов'ян нерідко супроводжувались застіллям. Ми вже згадували про *полоскання повивача* після хрестин новонародженого, побажати *на коня* — це те ж саме, що *гладити дорогу*. Сварка, яка закінчилась замиренням, передбачала, що буде *випито миру*. Сільськогосподарська діяльність теж супроводжувалась обрядовими діями, зокрема *обмолотини попити* означало святково відзначити закінчення молотьби.

Історичні розвідки в галузі виноробства свідчать про за давності виготовлення горілки на українських теренах. «Горілка з'явилася на українських землях у XIV–XV століттях — тобто раніше, ніж у Московії. У XIV столітті винокуріння було стихійним. Люди гнали оковиту для власного вжитку в селах, хуторах і в містечках. У XVII столітті гетьмани вже почали видавати універсали з дозволом для окремих осіб виробляти й продавати горілку» (Брайченко). Ці спостереження частково пояснює наступне: алкогольні напої, що згадуються у аналізованих нами ФО, — це майже виключно горілка (*в горілці киснути, ударитися в горілку*), один раз йдеться про вино (*полоскатися у вині*), пиво не згадується взагалі, в решті випадків міститься метонімічна або метафорична номінація, див., наприклад, *під градусами, чортове зілля, зелений змії, хміль розбирає*).

Широко згадуваним посудом є чарка (*заглядати в чарку, не розминутися з чаркою, перехилити чарку, під чаркою, по марусин поясок*, тобто не повна чарка), а також назва посуду, в якому зберігається алкогольний напій: *роздушити півлітру / пляшку / чвертку; припасти до пляшки; лизнути скляного бога*). Перелік **соматизмів** у аналізованій вибірці прогнозований: *голова (хміль б'є у голову, хміль вивітрився з голови), горло/гортань (промочити горло/гортань), губа (на всю губу — пити дуже сильно), очі (заливати очі горілкою), ноги (плетти кренделі ногами)*. До цієї ж групи наближена і пара одиниць вестильної лексики: *галстук, комір (закладати за галстук, заливати за комір — напиватися)*.

Зважаючи на відсоткові показники аналізованої підгрупи ФО (18 % вибірки), висновуємо, що проблема вживання алкогольних напоїв і зловживання ними не вимальовується як надзвичайно актуальна для українського етносу. Тема вживання наркотичних речовин взагалі відсутня.

Висновки. Фразеологізми густаторної семантики є багатим матеріалом для вивчення етноспецифічної наївної картини світу, оскільки проявляють світобачення того чи того етносу з давніх давен до теперішнього часу. Розглянутий нами матеріал пропонує можливість етнокультурного порівняльного аналізу двох неспоріднених соціумів — україномовного і англійського. Відштовхуючись від тези А. Маслоу про базовий рівень потреб у філогенетичному становленні людини як біологічної і соціальної істоти, а саме потреби у тамуванні голоду і спраги, розглянуто фразеологічні фонди обох мов, які сфокусовані на баченні саме цих потреб. Доведено, що фразеологічні одиниці (ФО) густаторної семантики вербалізують глибинну когнітивну модель АГЕНС ГОДУЄ ПАЦІЄНСА ЧИМОСЬ ЯКОСЬ і її дзеркальну другу половину ПАЦІЄНС СПОЖИВАЄ ЩОСЬ (ЇЖУ/ПИТВО) ЯКОСЬ. Дана публікація висвітлює саме цю другу половину зазначеної когнітивної моделі.

Загальна вибірка кількісно розподіляється нерівномірно між двома мовами, англійська складова вдвічі менша за українську: 117 англійських ФО і 265 українських ФО. Семантичний компонент СПОЖИВАТИ вербалізується 13 номінативними одиницями — дієсловами в англійській мові і 28 українськими, що свідчить про більшу чутливість до смислових нюансів процесу споживання їжі і напоїв (надмірності чи недостатності, схвального чи критичного ставлення

мовця до явища, що він номінує). Виявлено, що англомовна вибірка більше орієнтована на відбиття загальнолюдських, філософських аспектів буття, водночас українська вибірка більш «побутоцентрична», стан голоду і спраги в україномовній виборці відбитий значно ширше і емоційніше, ніж у англомовній, переїдання також є частим об'єктом глузування і критики українців. Проаналізований матеріал засвідчив певну роль вживання алкогольних напоїв в житті представників двох етносів, виявлені як етноспецифічні, так і кроскультурні звичаї і традиції, зафіксовано наявність англомовних ФО стосовно вживання наркотиків, чого не спостерігається в україномовних ФО.

На завершення підкреслимо, що густаторні фразеологізми будь-якої мови віддзеркалюють не тільки процеси і звичаї ГОДУВАННЯ / СПОЖИВАННЯ чогось їстівного, але значно ширший спектр людського існування: особистісні і соціальні стосунки, філософські трактування потреб і обмежень людини, моральні приписи і заборони. У фіналі повторимо думку Сократа, з якої ми починали цей цикл статей: «Треба їсти, щоб жити, а не жити, щоб їсти».

Список літератури

- Брайченко О. Про кухню: народну, польову та наукову — розповідь Лідії Артюх [Архівовано 24 березня 2021 у Wayback Machine]// yizhakultura/ — 21.11.2020. <https://yizhakultura.com/>
- Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. — Київ: Довіра, 2006. 703 с.
- Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: ТВОРИ, 2020. 920 с.
- Колегаєва І. М. Неїстівний компонент в українських густаторних фразеологізмах: етнокультурний вимір. *Записки з українського мовознавства...*2022 ....(а)
- Колегаєва І. М. «Не хлібом єдиним»: піраміда Маслоу у дзеркалі англомовної картини світу (на матеріалі фразеологізмів густаторної семантики). *Innovative Pathway for the Development of Modern Philological Sciences in Ukraine and EU Countries. Scientific monograph. Vol.2.* Polonia University in Czenstochowa. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2022. P. 326–351. DOI <https://doi.org/10.30525/978–9934–26–196–1> (б)
- Колегаєва І. М. Образ годування у дзеркалі англійської і української фразеології. Стаття 2. *Записки з романо-германської філології.* 2022. Випуск 1 (48). С. 41–56. (в)
- Колегаєва І. М. Образ їжі у дзеркалі англійської і української фразеології. Стаття 1. *Записки з романо-германської філології.* 2021. Випуск 2 (47). С. 63–80. [https://doi.org/10.18524/2307–4604.2021.2\(47\).245929](https://doi.org/10.18524/2307–4604.2021.2(47).245929)

- Матузкова Е. П. Английская идентичность как лигвокультурный гиперконцепт. *Записки з романо-германської філології.* Вип. 1 (34). 2015. С. 90–95.
- Приходько Г. І. Біокогнітивна сутність оцінки. *Записки з романо-германської філології.* Вип.1 (34). 2015. С. 133–137.
- Швачко С. О. Статус вербальних маркерів у лексико-семантичній парадигмі оцінювання. *Записки з романо-германської філології.* Вип 1 (34). 2015. С. 184–188.
- Ramsey G. “Culture in Humans and Other Animals”. *Biology and Philosophy*, 28 (3): 457–479. Doi:1007/s10539–012–9347-x
- Wierzbicka A. Experience, Evidence, and Sense. The Hidden Cultural Legacy of English. Oxford: Oxford University Press, 2010. 460 p.
- Словник фразеологізмів української мови / В. Білоножко, І. Гнатюк, В. Дещук, Н. Неровня, Т. Федоренко. Київ: Наукова думка, 2003.
- Book of Idioms from A to Z. URL: easypacelearning.com

References

- Braichenko, O. (2021). Pro kuchniu: narodnu, polovu ta naukovu — rozpovid Lidii Artjuh [Arkhivavono 24 bereznia 2021 u Wayback Machine]. URL: <https://yizhakultura.com/>
- Zhavoronok, V. V. (2006). Znaky ukraïnskoi etnokultury. Slovnyk-dovidnyk. Kyiv: Vydavnytstvo «Dovira».
- Zahnitko, A. (2020). Suchasnyi lnhvistychnyi slovnyk. Vinnytsia: TVORY.
- Kolehaieva, I. M. (2022). Neistivnyi komponent v ukraïnskykh hustatornykh frazeolohizmakh: etnokulturnyi vymir. *Zapysky z ukraïnskoho movoznavstva...*2022 ....
- Kolehaieva, I. M. (2022). «Ne khlibom yedynym»: piramida Maslou u dzerkali anhlomovnoi kartyny svitu (na materialy frazeolohizmiv hustatornoi semantyky). *Innovative Pathway for the Development of Modern Philological Sciences in Ukraine and EU Countries. Scientific monograph. Vol.2.* Polonia University in Czenstochowa. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 326–351. DOI <https://doi.org/10.30525/978–9934–26–196–1>
- Kolehaieva, I. M. (2022). Obraz hoduvannia u dzerkali anhliskoi i ukraïnskoi frazeolohii. *Stattia 2. Zapysky z romano-hermanskoi filolohii. Vypusk 1 (48)*, 41–56.
- Kolehaieva, I. M. (2021). Obraz yizhi u dzerkali anhliskoi i ukraïnskoi frazeolohii. *Stattia 1. Zapysky z romano-hermanskoi filolohii. Vypusk 2 (47)*, 63–80. [https://doi.org/10.18524/2307–4604.2021.2\(47\).245929](https://doi.org/10.18524/2307–4604.2021.2(47).245929)
- Matuzkova, E. P. (2015). Anhlyiskaia ydentychnost kak lyhvokulturnyi hyperkontsept. *Zapysky z romano-hermanskoi filolohii. Vyp. 1 (34)*. 90–95.
- Prykhodko, H. I. (2015). Biokohnityvna sutnist otsinky. *Zapysky z romano-hermanskoi filolohii. Vyp.1 (34)*, 133–137.
- Shvachko, S. O. (2015). Status verbalnykh markeriv u leksyko-semantychnii paradyhmi otsiniuvannia. *Zapysky z romano-hermanskoi filolohii. Vyp 1 (34)*, 184–188.

ISSN 2307–4604. Записки з романо-германської філології. Випуск 2 (49). 2022

Ramsey, G. “Culture in Humans and Other Animals”. *Biology and Philosophy*, 28 (3): 457–479. Doi:1007/s10539–012–9347-x

Wierzbicka, A. (2010). *Experience, Evidence, and Sense. The Hidden Cultural Legacy of English*. Oxford: Oxford University Press.

Slovník frazeologizmů ukrajinštiny / V. Bilonozhko, I. Hnatiuk, V. Detchuk, N. Nerovnia, T. Fedorenko. (2003). Kyiv: Naukova dumka.

Book of Idioms from A to Z. URL: easypacelearning.com

Стаття надійшла до редакції 18.07.2022 року